

Ірина Грущинська
Зоя Хитра

НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

2

Частина 1

Робочий зошит

- Родинні проекти
- Календар спостережень за природою, природою і власним життям
- Досліджуємо природу щодня

Ірина ГРУЩИНСЬКА, Зоя ХИТРА

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

Робочий зошит
(у 2-х частинах)
2 клас

Частина 1

*Схвалено для використання в закладах
загальної середньої освіти*

УДК 57.081.1*кл2(075.2)
Г91

Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах
комісією з педагогіки та методики початкового навчання
Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України
(лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
від 24.04.2019 р. № 22.1/12-Г-253)

ДОРОГІ ЮНІ ДОСЛІДНИКИ Й ДОСЛІДНИЦІ!

Ви вже переконалися, що досліджувати світ — цікаво й корисно? У цій справі зошит стане вашим справжнім помічником. На його сторінках ви зможете записувати спостереження, перевіряти знання і навіть визначати свій настрій. Адже смайлик біля кожного завдання 😊 допоможе вам зрозуміти, чи цікаво було його виконувати.

А ще в цьому зошиті є спеціальні сторінки — календарі, на яких ви зможете записувати свої спостереження за погодою, природою та власним життям. Радимо вам робити ці записи регулярно, двічі на тиждень. І зберігати їх. Уявляєте, як цікаво буде через рік дізнатися, яка була погода у вересні чи грудні.

Нагадаємо секрети умовних позначок:

— «Допомога дорослих»

— «Проведення дослідів»

— «Занотовую результати спостережень і дослідів»

**Вирушаємо! Діємо, досліджуємо, спостерігаємо,
досягаємо! Фантазуємо, мріємо, любимо!**

До уваги вчителів!

Робочий зошит є складовою частиною НМК до підручника «Я досліджую світ. Частина 1» для 2-го класу ЗЗСО авторів І. В. Грущинської, З. М. Хитрої (УОВЦ «Оріон», 2019). Номер сторінки, вказаний у дужках, відповідає сторінкам цього підручника.

На сайті УОВЦ «Оріон» (www.orioncentr.com.ua) у розділі «Методична підтримка» вміщено орієнтовне календарно-тематичне планування, а також інші корисні матеріали.

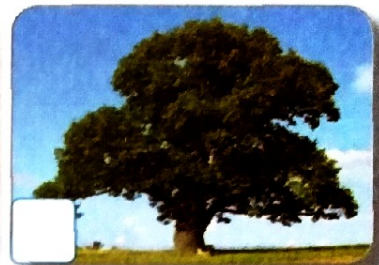
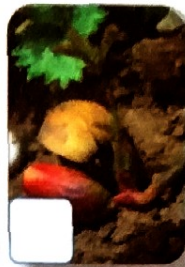
МОЄ ВІДКРИТТЯ:
Я – ЛЮДИНА РОЗУМНА!

1. ЯК Я РОСТУ І РОЗВИВАЮСЬ? (с. 5)

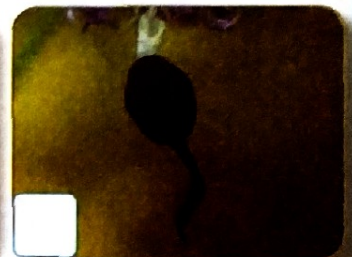

1. Визнач послідовність розвитку рослини (А), тварини (Б) і людини (В). Запиши відповідні цифри у клітинках.

А

Б

В

2. З допомогою дорослих виміряй свій зріст і масу тіла у вересні та наприкінці року. Запиши дані в таблицю і зроби висновок.

Мої дані	Вересень	Грудень
Моя маса, кг		
Мій зріст, см		

Висновок: _____

2. ЯК СТЕЖИТИ ЗА СВОЄЮ ПОСТАВОЮ? (с. 6)

3. Напиши три поради тим, хто вибирає шкільний наплічник.

Handwriting practice lines with a grid pattern for writing three pieces of advice.

3. ЯКИЙ У МЕНЕ ХАРАКТЕР? (с. 7)

4. Які казкові герої тобі подобаються найбільше? Обери й обведи. Пригадай назви цих казок. Поясни чому.

5. Які риси характеру ти вважаєш позитивними, а які — негативними? Заповни таблицю.

Позитивні +	Негативні —

6. Чи можна, на твою думку, вважати почуття гумору рисою характеру? Познач ✓.

Так

Ні

**МОЄ ВІДКРИТТЯ:
ЯК ЖИТИ У ЗЛАГОДІ?**

4. ЩО ТАКЕ СУСПІЛЬСТВО? (с. 9)

1. Що, на твою думку, є основою суспільства? Вибери й обведи відповідь.

А країна

Б сім'я

В група людей

2. До яких спільнот ти належиш? Напиши.

---

3. Хто або що НЕ належить до людського суспільства? Познач ✓.

**5. ЯК ПОТРІБНО ПОВОДИТИСЯ
СЕРЕД ЛЮДЕЙ? (с. 10)**

4. Що означає «жити по совісті»? Вибери й обведи відповіді, які ти вважаєш правильними.

А ображати інших

Б дотримуватися своєї обіцянки

В доброзичливо спілкуватися з іншими

Г бути щирим/щирою

6. ЯК ЗРОБИТИ СПІЛКУВАННЯ ПРИЄМНИМ? (с. 11)

5. Розглянь ситуації. Кого з дітей можна вважати ввічливим співрозмовником/співрозмовницею? Обери й обведи світлину.

6. Допиши поради для культурного спілкування, використовуючи слова з довідки.

Під час розмови дивися співрозмовникові/співрозмовниці в _____.

Уявляй себе на місці _____.

Не розмовляй _____ без потреби.

Під час розмови не розмахуй _____.

Не вихваляйся своїми _____.

Довідка: досягненнями, руками, очі, іншого/іншої, голосно.

7. З'єднай стрілочками відповідні частини прислів'я. Запиши утворене прислів'я.

Говори

ще більше.

а думай

слухай

багато,

мало,

_____

_____

_____

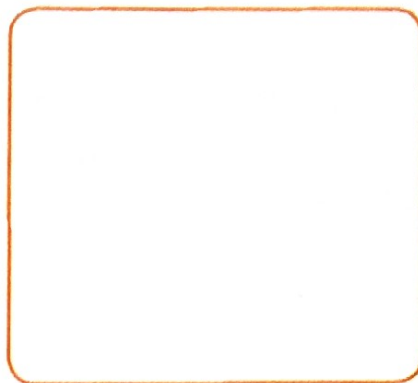
_____

РОДИННИЙ ПРОЄКТ «КОЛИ Я ПОЧУВАЮСЯ ЩАСЛИВО Й БЕЗПЕЧНО?»

1. Який у тебе зазвичай настрій? Напиши або намалюй смайлик.

Handwriting practice lines consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with diagonal lines forming a grid pattern.

2. Який предмет у школі тебе цікавить найбільше?

Handwriting practice lines consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with diagonal lines forming a grid pattern.

3. Хто твої найкращі друзі?

Handwriting practice lines consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with diagonal lines forming a grid pattern.

4. Коли ти почуваєшся в безпеці?

Handwriting practice lines consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with diagonal lines forming a grid pattern.

5. Що б ти хотів/хотіла змінити у своєму житті?

Handwriting practice lines consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with diagonal lines forming a grid pattern.

6. Що дарує тобі радість? Напиши або намалюй.

7. Створи тематичну павутинку «Щастя».

МОЄ ВІДКРИТТЯ: МИ – ГРОМАДЯНИ УКРАЇНИ

7. ХТО ТАКІ ГРОМАДЯНИ СВОЄЇ КРАЇНИ? (с. 12)

 1. Що таке обов'язок? Вибери й обведи відповідь, яку ти вважаєш правильною.

А те, що варто неодмінно виконувати

Б те, що можна не виконувати

В можливість діяти певним чином

 2. Допиши букву **П** біля твоїх прав і букву **О** — біля обов'язків.

поважати батьків і рідних

брати участь у спортивних змаганнях

висловлювати свої думки й погляди

дотримуватися правил поведінки у школі

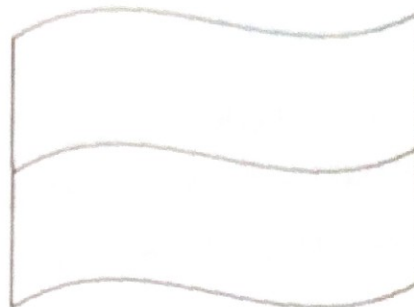
 3. Пофантазуй і створи свій шкільний «паспорт». Запиши до нього ту інформацію про себе, яку вважаєш найважливішою.

Моє фото

8. ЯКІ Є СИМВОЛИ В МОЄЇ КРАЇНИ? (с. 13)

4. Якого кольору Державний Прапор України? Обери, обведи правильну відповідь і зафарбуй.

- А синьо-жовтий
- Б жовто-блакитний
- В блакитно-жовтий
- Г жовто-синій

5. Яка тварина НЕ є символом нашої Батьківщини? Обери й обведи.

9. КИМ СЛАВИТЬСЯ НАША ІСТОРІЯ? (с. 15)

6. Напиши прізвиська й імена героїв, які, на твою думку, прославили Україну.

У давнину:

Handwriting practice lines for the 'У давнину:' section.

У наш час:

Handwriting practice lines for the 'У наш час:' section.

7. Чи можуть діти поширювати добру славу про наш народ у світі? Познач ✓. Поясни чому.

Так

Ні

**МОЄ ВІДКРИТТЯ:
ДОРОГА ДО РІДНОГО КРАЮ**

**10. ЯК ЗНАЙТИ НА КАРТІ УКРАЇНИ
СВІЙ РІДНИЙ КРАЙ? (с. 17)**

1. Прочитай загадку. Напиши відповідь.

Моря є — плавати не можна,
дороги є — їхати не можна.
Земля є — орати не можна.
Що це?

Handwriting practice lines consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line.

2. Розглянь зображення земної поверхні. Напиши в кружечках відповідні цифри.

1 — світлина, 2 — карта України, 3 — план місцевості.

3. Якими кольорами позначають на карті ці об'єкти? Обери та з'єднай лініями.

ГОРИ

ВОДОЙМИ

РІВНИНИ

11. ЯКІ ОСОБИСТОСТІ ПРОСЛАВИЛИ
МІЙ РІДНИЙ КРАЙ? (с. 19)

4. Що, на твою думку, може бути символом
твого рідного краю? Намалюй або напиши.

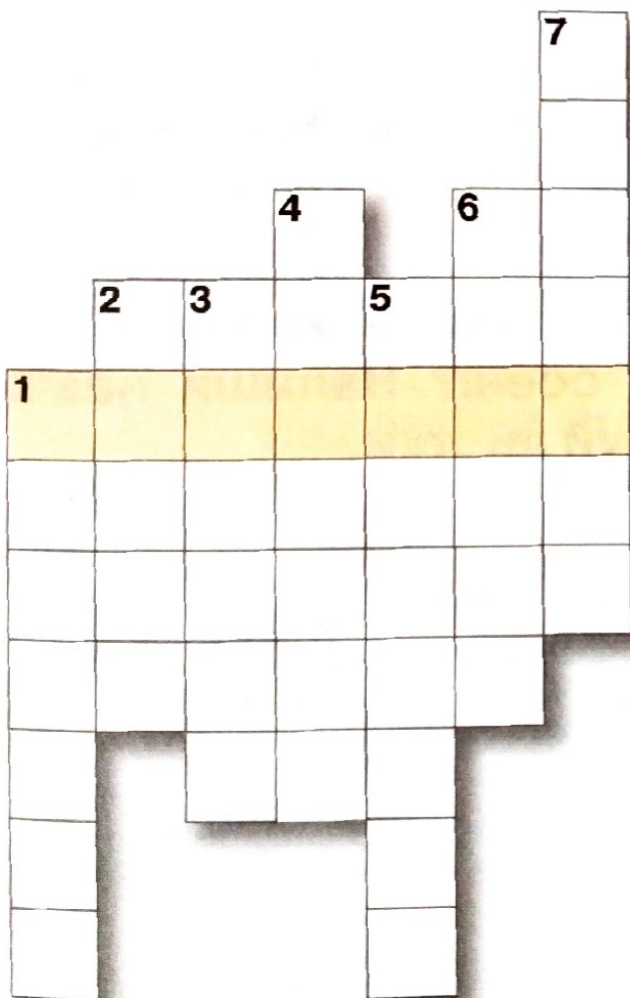
5. Хто прославив твій рідний край? Дізнайся
й напиши.

12. ЗАСТОСОВУЄМО ЗНАННЯ ЩОДНЯ (с. 21)

Розв'яжи кросворд від панни Будь Ласка. Обведи ключове слово. Поясни, як ти його розумієш.

1. Найвищий військовий чин, командувач збройних сил на Запорозькій Січі.
2. Те, що держава надає людині.
3. Почуття шанобливого ставлення до батьків, старших, власної гідності.
4. Знак, прикмета, умовне позначення.
5. Внутрішнє «Я» людини, що визначає її поведінку.
6. Високорозвинена істота, що одночасно належить до природи та суспільства.
7. Положення тіла, коли стоїш, ходиш або сидиш.

**МОЄ ВІДКРИТТЯ:
СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ЯВИЩАМИ ПРИРОДИ**

**13. ЩО ПРИХОВУЮТЬ НАЗВИ ОСІННІХ МІСЯЦІВ?
(с. 24)**

 1. Прочитай текст і підкресли в ньому ключові слова. Впиши назви.

На початку осені, коли в природі ще панує тепле літо, буйно квітує на сонячних галявинах у соснових лісах верес. Це він дав назву першому осінньому місяцеві — _____

Яку влучну й промовисту назву має цей місяць! Дерева й кущі одягли ошатне жовте вбрання. Виблискує золотом і багрянцем кожний листочок на тлі високого синього неба. Минають останні теплі дні другого місяця осені — _____

Облітає листя, почорніли дерева. Холодно, незатишно. Мжичить дрібний дощик. Настав третій місяць осені — _____

 2. Який вигляд мають гілочки клена впродовж трьох періодів осені? Напиши назви цих періодів. Зафарбуй листки.

_____

_____

_____

14. ЩО НАЗИВАЮТЬ ЯВИЩАМИ ПРИРОДИ? (с. 25)

3. Назва якого місяця збігається з назвою природного явища? Допиши її у вірш.

Осінь, осінь, _____.

Жовте листя стелить сад.

За моря в краї далекі

Відлетіли вже лелеки.

Анатолій Житкевич

4. Підпиши літерою **А** явища, властиві неживій природі, а літерою **Б** — явища живої природи.

Райдуга, гроза, вітер, хмари, дощ, іній.

Цвітіння рослин, достигання плодів, пожовтіння листя, відліт птахів.

15. УРОК-ЕКСКУРСІЯ.

ЯКІ ЗМІНИ ВІДБУВАЮТЬСЯ

В ПРИРОДІ ТА ЖИТТІ ЛЮДЕЙ ВОСЕНИ? (с. 26)

5. Які природні явища позначають цими умовними знаками? Підпиши.

_____

_____

_____

6. Прочитай вірш і придумай до нього назву, напиши її. Підкресли назви рослин. Зафарбуй малюнки плодів, про які згадується у вірші.

Handwriting practice grid consisting of a 3x3 grid of squares, each with a dashed horizontal line in the middle.

На галявині широкій
спіє терен чорноокий,
пломеніє глід,

жаром жевріє шипшина,
червоніє горобина
і пишається калина.

Вадим Скомаровський

7. **Учись ставити запитання!**

- Постав і напиши два запитання панові Ліснику, пов'язані з темою тижня.

Large handwriting practice grid consisting of a 10x10 grid of squares, each with a dashed horizontal line in the middle.

Пригадай, пофантазуй і обери для кожного з осінніх місяців свої символи.

Напиши чи намалюй,
або добери малюнок, світлину.

Місяці	Вересень	Жовтень	Листопад
Рослина			
Тварина			
Найважливіші події у твоєму житті			
Найважливіші події у суспільному житті, свята			

Наприклад: рослина вересня — верес.

Заповнюй осінній календар!

Спостерігай за погодою й неживою природою.

Дати проведення спостережень	ВЕРЕСЕНЬ							ЖОВТЕНЬ							ЛИСТОПАД								

ПОГОДА Й НЕЖИВА ПРИРОДА

Температура повітря в градусах																						
Стан неба — хмарність	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
Опади																						
Вітер																						
Довжина тіні від гномона в сантиметрах																						
Природні явища, які тобі запам'яталися																						

ЖИВА ПРИРОДА

Стан рослин 																					
Стан тварин 																					

- Заповни календарик свого життя.

**Твій
розпорядок
дня восени**

Ранок

Я прокидаюсь о
годині.

Handwriting practice lines for the morning section, consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with two vertical lines forming a grid.

День

Я повертаюся зі школи

о

годині.

Handwriting practice lines for the day section, consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with two vertical lines forming a grid.

Вечір

Я лягаю спати о
годині.

Handwriting practice lines for the evening section, consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with two vertical lines forming a grid.

**Твої
обов'язки
восени**

Удома

Handwriting practice lines for the 'At home' section, consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with two vertical lines forming a grid.

У школі

Handwriting practice lines for the 'At school' section, consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with two vertical lines forming a grid.

**Твоє
дозвілля
восени**

**Прогулянки на природі,
на майданчику...**

Handwriting practice area with a grid of blue lines and a dashed midline.

**Твої
захоплення
(хобі)
восени**

Спорт: велосипед, футбол...

Handwriting practice area with a grid of blue lines and a dashed midline.

**Назва
та рецепт
улюбленої
осінньої
страви**

Handwriting practice area with a grid of blue lines and a dashed midline.

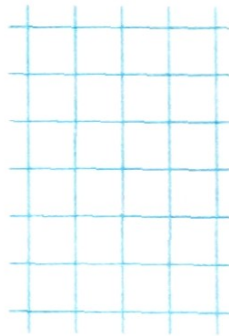
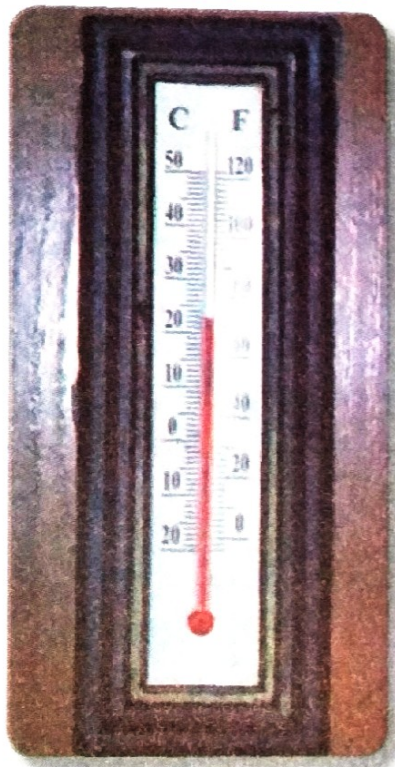
**МОЄ ВІДКРИТТЯ:
ПРИКМЕТИ ОСЕНІ**

**16. ЯК ВИМІРЮВАТИ ТЕМПЕРАТУРУ ПОВІТРЯ?
(с. 27)**

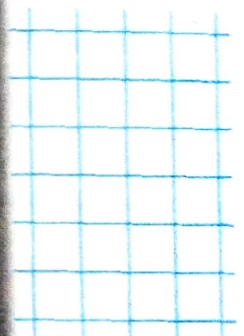
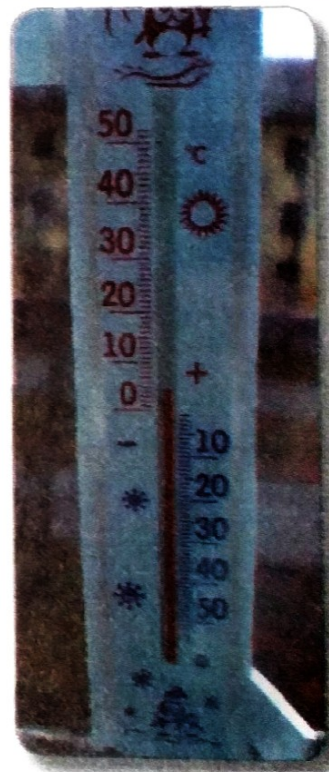
 1. Роздивись і запиши температуру.

Повітря

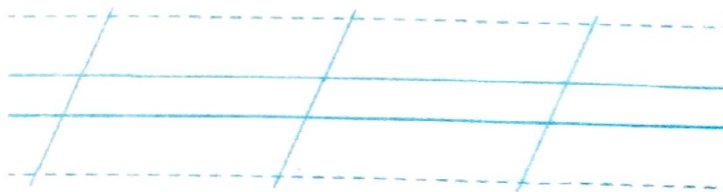
У кімнаті

На вулиці

 2. Досліди, яка температура повітря в кімнаті є найкориснішою для твого здоров'я. Запиши.

17. ЗВІДКИ БЕРУТЬСЯ ХМАРИ? (с. 28)

 3. Вибери й обведи. З якими твердженнями ти погоджуєшся?

- А** Хмари — це завислі в повітрі краплі, крижинки й водяна пара.
- Б** Хмари складаються тільки з водяної пари.
- В** Хмарність — це сукупність хмар на небі, стан неба.

 4. Про яку речовину йдеться в тексті? Прочитай і впиши пропущене слово.

У жодної речовини немає таких дивовижних властивостей, як у _____. На Землі тільки _____ може перебувати в рідкому, твердому й газоподібному станах. Завдяки _____ на нашій планеті виникають різноманітні природні явища: хмари та опади — дощ, град, сніг, мряка, ожеледь, іній, роса.

 5. Допиши в речення пропущене слово.

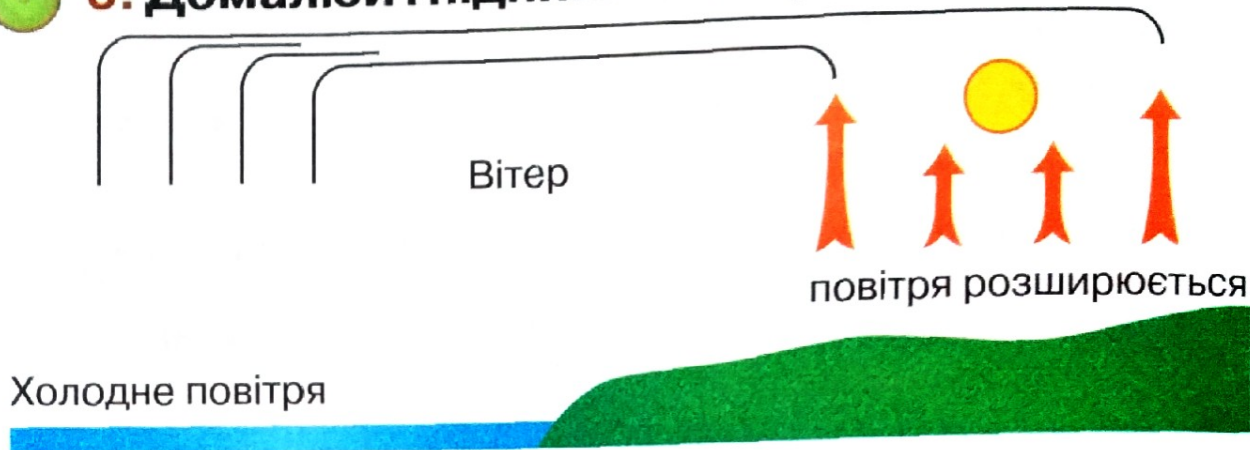
Мокра білизна й калюжа висихають, а роса зникає внаслідок _____ води.

18. ЯК ВИНКАЄ ВІТЕР? (с. 30)

6. Домалюй і підпиши схему утворення вітру.

7. Учись проводити дослідження!

Разом з дорослими придумайте й проведіть дослід, щоб переконатися: **1)** за нагрівання повітря та рідини (приміром, вода) розширюються; **2)** за охолодження — стискаються.

Запиши стисло хід своїх дослідів.

1)

2)

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ПОГОДА ВОСЕНИ

19. ЩО ТАКЕ ПОГОДА? (с. 32)

1. Допиши у визначення пропущені слова.

Погода — це певний стан _____ природи.

До показників погоди належать: тривалість
сонячного освітлення, температура _____,

стан неба — _____, опади й _____.

2. Пронумеруй послідовність, у якій потрібно спостерігати за ознаками погоди.

20–21. ЯК ОДЯГАТИСЯ ЗА ПОГОДОЮ
І ВБЕРЕГТИСЯ ВІД ХВОРОБ? (с. 33)

3. Чи ти погоджуєшся із твердженням, що людина тоді погано одягнена, коли її вбрання не відповідає погоді й призначенню? Познач ✓.

Так

Ні

4. Прочитай рекомендації з догляду за взуттям і одягом. Доповни та напиши, чи ти їх дотримуєшся.

За своїм взуттям ретельно доглядай, чисть, якщо вологе — просуши.

Ніколи не надягай мокрого взуття. Це негігієнічно й шкодить здоров'ю.

Знявши взуття, витри з нього бруд, а одяг не забувай вішати або складати в шафу. Дбай про охайність!

Blank handwriting practice lines for the answer to question 4.

5. На які інфекційні хвороби ти вже хворів/хворіла у своєму житті? Напиши.

Blank handwriting practice lines for the answer to question 5.

6. Яким захворюванням можна запобігти, зробивши вчасно щеплення? Обери й обведи.

А інфекційним

Б неінфекційним

МОЄ ВІДКРИТТЯ: РОСЛИНИ ВОСЕНИ

22. ЯК РОСЛИНИ ЗУСТРІЧАЮТЬ ОСІНЬ? (с. 35)

1. Які ознаки осені згадуються у вірші? Підкресли.

Де сходяться осінь і літо?

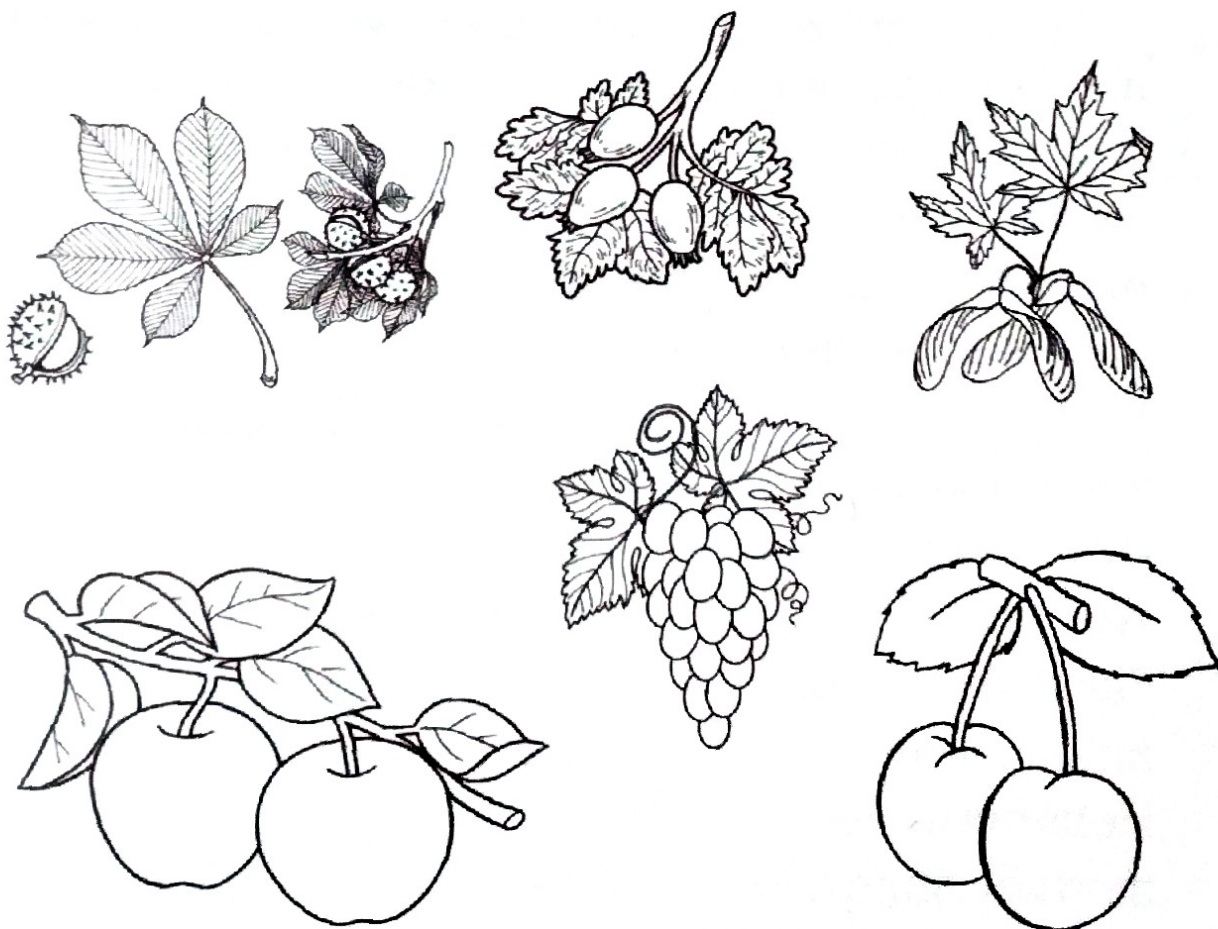
Де сходяться осінь і літо?

А там, де пожовклі сади
гойдають на стомлених вітах
рум'яні, духмяні плоди.

Григорій Усач

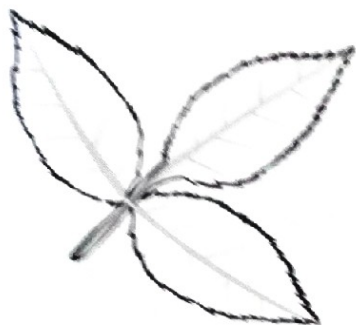
2. Зафарбуй корисні для здоров'я людини плоди, що достигають восени.

23. ЧОМУ ЖОВТІЄ ТА ОПАДАЄ ЛИСТЯ? (с. 36)

3. Про яке дерево йдеться в загадці? Відгадай, напиши й зафарбуй його листя.

Я дерево-красень, а звать мене _____.

4. Прочитай вірш. Запиши замість малюнків листків назви дерев, яким вони належать.

Вже побагряніло

листячко на _____

Але на _____

ще воно зелене.

На _____ листя

з жовтою каймою.

Йду осіннім парком

тихою ходою.

Таких фарб немає

влітку, ні зимою.

Недаремно осінь

зветься золотою.

Віталій Ющук

5. Яку користь рослинам приносить опале листя? Вибери й обведи.

- А Перегнивши, листя стає «поживою» для рослин навесні.
- Б Опале листя — ніби тепла ковдра для рослин узимку.
- В Опале листя заважає росту рослин улітку.

24. ЯК ВОСЕНИ «РОЗСЕЛЯЮТЬСЯ» РОСЛИНИ? (с. 37)

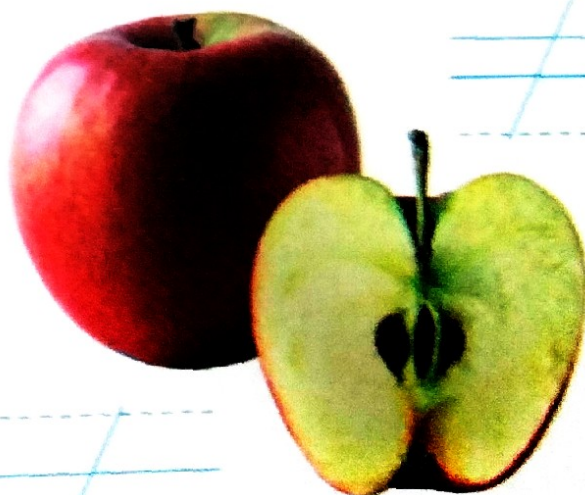
6. Прочитай загадку. Напиши й домалюй відгадку.

Цвіли все літо біля хати
золоточубі сонценята,
та ось уранці де й поділись, —
мов парашути, розлетілись.

Handwriting practice lines (dashed top and bottom lines, solid middle line) for writing the answer to the riddle.

7. Де плід, а де насіння? Підпиши зображення.

Handwriting practice lines for labeling the whole apple and the sliced apple.

Handwriting practice lines for labeling the seeds in the sliced apple.

8. Напиши назви своїх улюблених рослин. Намалюй їх або добери й занотуй по 2–3 ознаки до кожної.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ТВАРИНИ ВОСЕНИ

25. ЯК ЗМІНЮЄТЬСЯ ЖИТТЯ КОМАХ І РИБ ВОСЕНИ? (с. 38)

1. Прочитай вірш. Закінчи речення про те, чому восени змінюється життя не тільки бджіл, а й інших комах.

Зажурилась бджілка,
що робити має,
бо у полі жовкнуть квіти, —
де медок збирає.

Де медок збирала, —
де вона гуляла,
там ті квіти, ясні квіти
Осінь притоптала.

Василь Гренджа-Донський

Восени в житті бджіл та інших комах відбуваються такі зміни:

Blank handwriting practice lines for the first sentence.

тому, що

Blank handwriting practice lines for the second sentence.

2. Обери й познач твердження про життя мурах, які ти вважаєш правильними.

- Восени мурахи ремонтують й утеплюють мурашники.
- На зиму мурахи переселяються до нижніх підземних «поверхів» мурашників.
- Узимку в мурашниках триває активне життя.
- Узимку всі мурахи «засинають» до весни.

Макрофото
Андрія
Павлова

3. Де зимують комахи? Підкресли.

У землі; у шарі опалого листя; у кав'ярні; під корою дерев; у бруньках; у підвалах; на горищах; у театрі.

4. Прочитай текст, придумай і напиши до нього заголовок. Підкресли назви риб.

_____

Восени через похолодання життя у водоймах поступово завмирає. Лящ, короп, карась, плітка опускаються на дно, в так звані зимувальні ями. Або, як карась, зариваються в мул. Цікаво, що на дні вода тепліша, ніж біля поверхні, тому риbam на дні не холодно. А ось хижаки — окунь, судак, щука — взимку активно полюють на здобич.

26. ЧИ ВСІ ПТАХИ ВОСЕНИ ВІДЛІТАЮТЬ У ТЕПЛІ КРАЇ? (с. 39)

5. Підпиши частини тіла ворони сірої — гави.

1 — голова; 2 — дзьоб; 3 — шия; 4 — тулуб;
5 — ноги (нижні кінцівки); 6 — крила (передні кінцівки).

6. Як гадаєш, чому мухоловка й рибалочка належать до перелітних птахів? Напиши. Скористайся світлинами-підказками.

Blank writing lines for the answer.

7. Який із перелічених птахів НЕ належить до осілих? Підкресли.

Синиця, голуб, сорока, лелека, сойка, куріпка, тетерук, дятел звичайний.

27. ЯКІ ТУРБОТИ У ЗВІРІВ ВОСЕНИ? (с. 40)

8. Чим живляться ці звірі? З'єднай лініями. Обведи тих, хто готується до зимового сну.

комаха

малина

риба

миша

9. Як звірі восени готуються до зими? Доповни текст.

Звірі намагаються накопичувати якомога більші жирові запаси. Для цього вони посилено живляться. Звірі шукають собі укриття на зиму.

Blank handwriting practice lines for question 9.

10. Напиши назви **трьох** тварин, які взимку ведуть активний спосіб життя.

Blank handwriting practice lines for question 10.

МОЄ ВІДКРИТТЯ: ПРАЦЯ Й ВІДПОЧИНОК ЛЮДЕЙ ВОСЕНИ

28. ЯКА ПРАЦЯ ВОСЕНИ ПЕРШОЧЕРГОВА? (с. 41)

1. Доповни вислів.

Достигання плодів і насіння — це _____
природне явище.

2. Прочитай вірш і впиши назви щедрих дарів, що їх збирають люди восени.

Вересень

Звозить вересень в комори

_____ 1 і _____ 2,

спілих _____ 3, _____ 4

і _____ 5

цілі гори натрусив.

І вантажить _____ 6

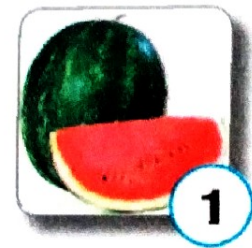
на машини і вози...

Йде до гаю, де _____ 7

виростають щодоби.

На чолі іскриться піт —

сто турбот і сто робіт.

Микола Сингаївський

29. ЯК ЛЮДИ ГОТУЮТЬСЯ ДО ЗИМИ? (с. 42)

3. Обери овочі, з яких варять борщ. Домашній або допиши, чого ще НЕ вистачає.

30. ЯКІ СВЯТА «ДАРУЄ» ОСІНЬ? (с. 42)

4. Проведи лінії до дат, коли в Україні відзначають осінні свята.

14 жовтня

9 листопада

Покрова

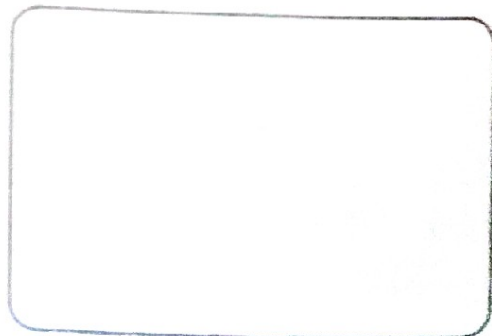
День захисників Вітчизни

День українського козацтва

День української мови і писемності

5. Роздивись. Створи свою листівку «Любів українське!».

ЛЮБІТЬ
УКРАЇНСЬКУ!

**МОЄ ВІДКРИТТЯ:
ЗДОРОВА Й БЕЗПЕЧНА ПОВЕДІНКА
ВОСЕНИ НА ПРИРОДІ**

31. ЧИ ЗНАЄШ ТИ ОТРУЙНІ РОСЛИНИ? (с. 44)

1. З'єднай лініями квітки й плоди конвалії та вовчих ягід. Допиши в речення пропущені назви рослин.

А Червоні привабливі ягоди _____
отруйні.

Б у _____ квітки й червоні
привабливі плоди надзвичайно отруйні.

2. Придумай і створи плакат, який застерігає від уживання отруйних рослин.

32. ЯКИХ ТВАРИН ВАРТО СТЕРЕГТИСЯ ВОСЕНИ? (с. 45)

3. Зіграти хочеться мені з тобою, друже, в «Так» чи «Ні». Відповідай, коли мастак, єдиним словом «Ні» чи «Так».

Чи	всі свійські тварини безпечні?	//
	всі дикі тварини небезпечні?	//
	безпечно «товаришувати» з дикими тваринами в природі?	//
	може зустріч із кабаном, лосем або гадюкою становити загрозу?	//
	безпечні укуси шершня, бджоли й оси?	//

4. Прочитай загадки. Напиши відгадки.

Хто в траві без ніг повзе? _____

Вдалині посеред ночі
засвітились хижі очі.

Від його «пісень» у звірів
морозець біжить по шкірі. _____

Він ікластий і сердитий.
Дуже любить землю рити.

Жолуді весь час шукає
й малюків смугастих має. _____

**33. ЧИ БЕЗПЕЧНО ДЛЯ ЗДОРОВ'Я
ЗБИРАТИ ГРИБИ? (с. 46)**

**5. Прочитай початок вірша Ліни Костенко.
Обери й обведи гриби, про які НЕ згадується
у вірші. Підпиши під всіма малюнками назви
грибів.**

На гіллячки, на тоненькі
поки день ще не погас,

сироїжки та опеньки
білка сушить про запас.

_____

_____

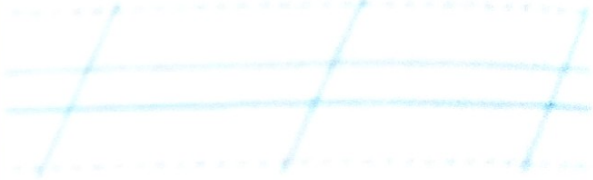

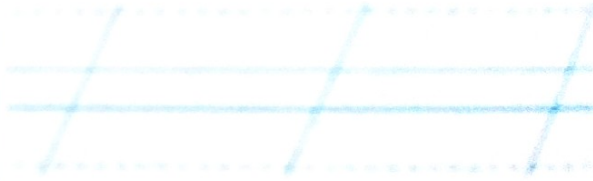
_____

_____

6. Доведи твердження: «Отруйні гриби дуже схожі на їстівні». Доповни таблицю назвами неїстівних грибів.

Упізнай і розрізняй!

7. Разом із дорослими обговоріть правила збирання грибів. Обери й познач зеленим олівцем, з якими твердженнями ви погоджуєтесь.

- Під час збирання грибів потрібні знання та пильність.
- Не зривай незнайомі гриби.
- Усі гриби, які тобі трапилися, складай у кошик.
- Не збирай гриби біля автомобільних доріг.
- Збирай тільки красиві гриби.

**МОЄ ВІДКРИТТЯ:
ОХОРОНА ПРИРОДИ ВОСЕНИ**

34. ЩО РОБИТИ З ОПАЛИМ ЛИСТЯМ? (с. 48)

1. Зіграти хочеться мені

з тобою, друже, в «Так» чи «Ні».
Відповідай, коли мастак,
єдиним словом «Ні» чи «Так».

Чи

потрібно прибирати опале
листя в садах, парках
і на вулицях?

Handwriting practice lines (dashed top and bottom, solid middle) with a diagonal slash for writing.

небезпечно спалювати
бур'яни, суху траву обабіч
доріг?

Handwriting practice lines (dashed top and bottom, solid middle) with a diagonal slash for writing.

забруднює повітря дим
і кіптява від спалювання
опалого листя, бур'янів
та залишків рослин?

Handwriting practice lines (dashed top and bottom, solid middle) with a diagonal slash for writing.

безпечно спалювати
залишки сухих рослин
восени на городах?

Handwriting practice lines (dashed top and bottom, solid middle) with a diagonal slash for writing.

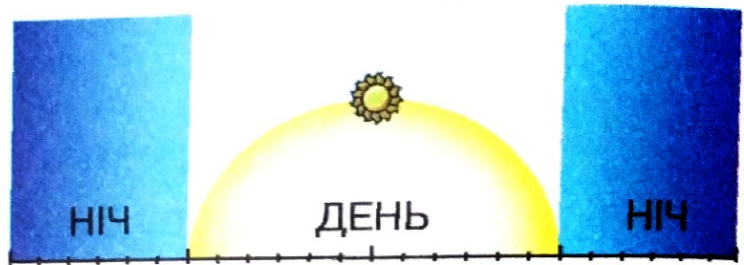
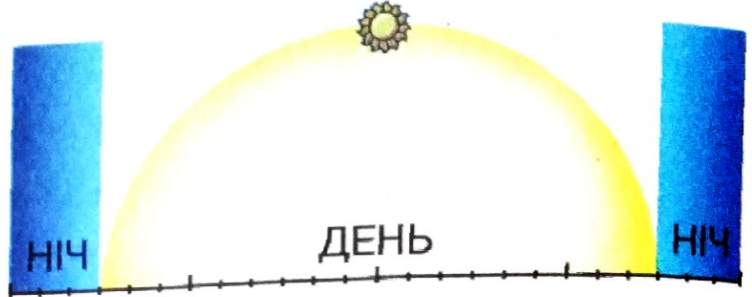

**2. Як позбутися залишків сухих рослин,
опалого листя та бур'янів? Обери й познач ✓
правильні дії.**

- А** Викидати на смітник разом з іншим непо-
требом.
- Б** Накопичувати у спеціально відведених
місцях для отримання перегною — цінного
добрива для рослин.

35. ЧОМУ НАСТАЄ ОСІНЬ
ТА ІНШІ ПОРИ РОКУ? (с. 49)

3. Роздивися два малюнки. Які пори року на них зображені? Зафарбуй їх і підпиши.

4. Роздивися картину відомого українсько-го художника Йосипа Бокшая. Напиши, який місяць на ній зображений. Поясни, чому ти так думаєш.

Blank writing lines for the student's answer.

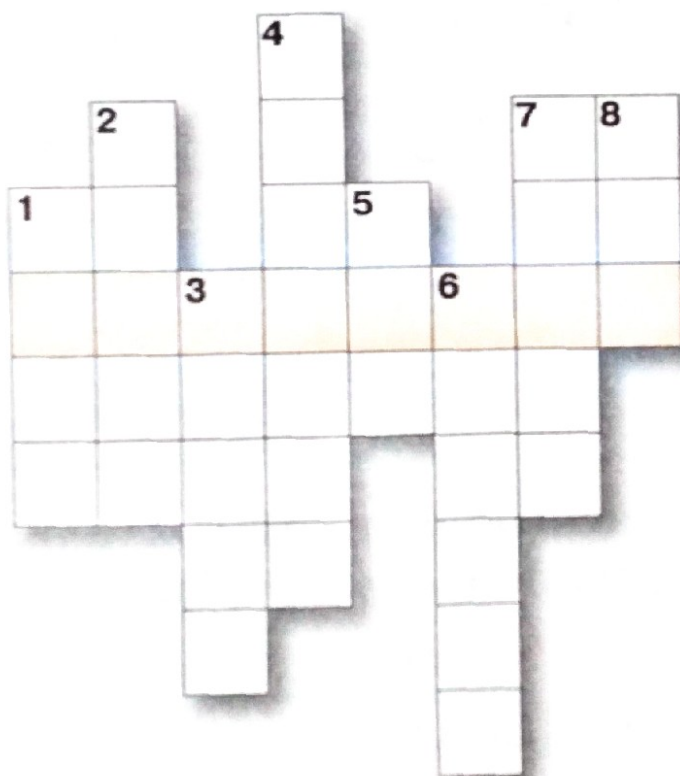
36. ЗАСТОСОВУЄМО ЗНАННЯ ЩОДНЯ (с. 51)

Розв'яжи кросворд від пана Лісника.

Обведи ключове слово.

Склади з ним речення та запиши.

1. Орган рослин, у якому міститься насіння.
2. Не рослини, бувають їстівні та неїстівні.
3. Об'єкт неживої природи, від якого залежить зміна пір року й усі інші природні явища.
4. Другий осінній місяць і десятий місяць року.
5. Вид опадів.
6. Певний стан неживої природи.
7. Завислі в повітрі краплі, крижинки й пара.
8. Вода у твердому стані.

Four sets of handwriting practice lines, each consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line.

**МОЄ ВІДКРИТТЯ:
РІК. ДОБА. ЗИМОВІ МІСЯЦІ**

37. ЯКУ ФОРМУ МАЄ ЗЕМЛЯ? (с. 54)

 1. З'єднай лініями, щоб утворити правильні твердження.

Сонце —

наша планета.

Земля —

ЦЕ

зменшена модель земної кулі.

Глобус —

розпечена зоря, наше світило.

 2. Яким має бути запитання на таку відповідь? Запиши.

Зоря Сонце, інші планети та Земля мають кулясту форму.

Запитання:

_____

_____

_____

_____

 3. Склади математичні нерівності, поставивши знак «більше» (>) або «менше» (<).

Сонце Земля

Глобус Земля

 4. Придумай і напиши порівняння, щоб передати розміри Сонця і Землі.

Якщо розмір Сонця порівняти з кавуном, то Земля нагадуватиме _____.

5. Змодельюй за допомогою джерела світла (настільної лампи) та глобуса:

1) як Сонце освітлює Землю;

2) як утворюється тінь.

Допиши висновок: на шляху світла непрозорі об'єкти утворюють тінь. Тому, коли одна частина кулястої поверхні Землі освітлена, то

Handwriting practice lines consisting of a grid of dashed and solid lines.

38. ЩО ТАКЕ ДОБА Й РІК? (с. 56)

6. Разом із дорослими довідайся й запиши, скільки діб тривають осінні та зимові місяці.

Їхні назви напиши самостійно.

Назви осінніх місяців	Кількість діб	Назви зимових місяців	Кількість діб
1. Вересень	30	1. _____	_____
2. _____	_____	2. _____	_____
3. _____	_____	3. _____	_____

Звичайний рік триває   діб.

Високосний —   діб.

39. ЧОМУ ЗИМОВІ МІСЯЦІ МАЮТЬ ТАКІ НАЗВИ? (с. 57)

- 😊 **7.** Прочитай виразно вірші та підкресли в них найважливіші ознаки кожного зимового місяця. Напиши їхні назви.

Дорожній майстер _____

мости будує всюди.

Вкриває ріки кригою,

воює із відлигою.

Тамара Коломієць

Сніжинки, сніжинки, сніжинки

розсипала всюди зима.

І жодної в літо стежинки

від нашої хати нема.

Василь Діденко

Хоче _____, щоб на світі

панувала вік зима.

Та поволі сонце гріти

починає крадькома.

Наталя Забіла

- 😊 **8.** Не забувай проводити зимові спостереження за погодою. Заповнюй календар спостережень на с. 60–62.

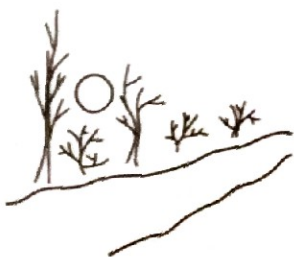
9. Прочитай і доповни текст про зимові місяці, упиши їхні назви. Підкресли ключові слова.

Часто буває, що в _____ місяці зими — _____ — ще снігу немає, а дороги вкриті грудками. Крижані мости на річках зводить цей місяць, тому й називають його «МОСТОВИКОМ».

_____ місяць — _____ — новий рік розпочинає й половину зими відсікає. Кажуть: «Він снігом січе та морозить, а господар дрова з лісу возить». Адже наші предки взимку, коли дерева перебувають у стані спокою, розчищали ліси — «сікли» (рубали) дерева.

Останній _____ місяць зими — _____ — іноді виявляє суворий характер. Лютують морози: земля засипана снігами, дмуть сильні вітри — віхоли. Не хоче зима втрачати своїх позицій. Але дні стають значно _____, а сонце світить дедалі яскравіше.

10. Роздивися два малюнки. Які пори року на них зображені? Зафарбуй і підпиши.

МОЄ ВІДКРИТТЯ:
ВПЛИВ СОНЦЯ НА ПРИРОДУ ВЗИМКУ

УРОК-ЕКСКУРСІЯ.
ЯК СПОСТЕРІГАТИ ЗА ПРИРОДОЮ
І ЖИТТЯМ ЛЮДЕЙ УЗИМКУ? (с. 57)

 1. Під час екскурсії перевір істинність тверджень. Познач ✓ ті, з якими ти погоджуєшся.

А Що вище розташовується на небосхилі Сонце, то коротшими є тіні.

Б Що нижче розташовується на небосхилі Сонце, то довшими є тіні.

В Що вище розташовується на небосхилі Сонце, то довшими є тіні.

2. Разом з дорослими довідайтеся, скільки тривають день і ніч у день проведення екскурсії. Запиши. _____

Не забудьте виготовити годівничку для птахів і регулярно насипати в неї корм. Це допоможе вам виконати родинний проект «Які птахи прилітають до моєї годівнички взимку?».

41. КОЛИ ПОЧИНАЄТЬСЯ ЗИМА
У ТВОЄМУ КРАЇ? (с. 59)

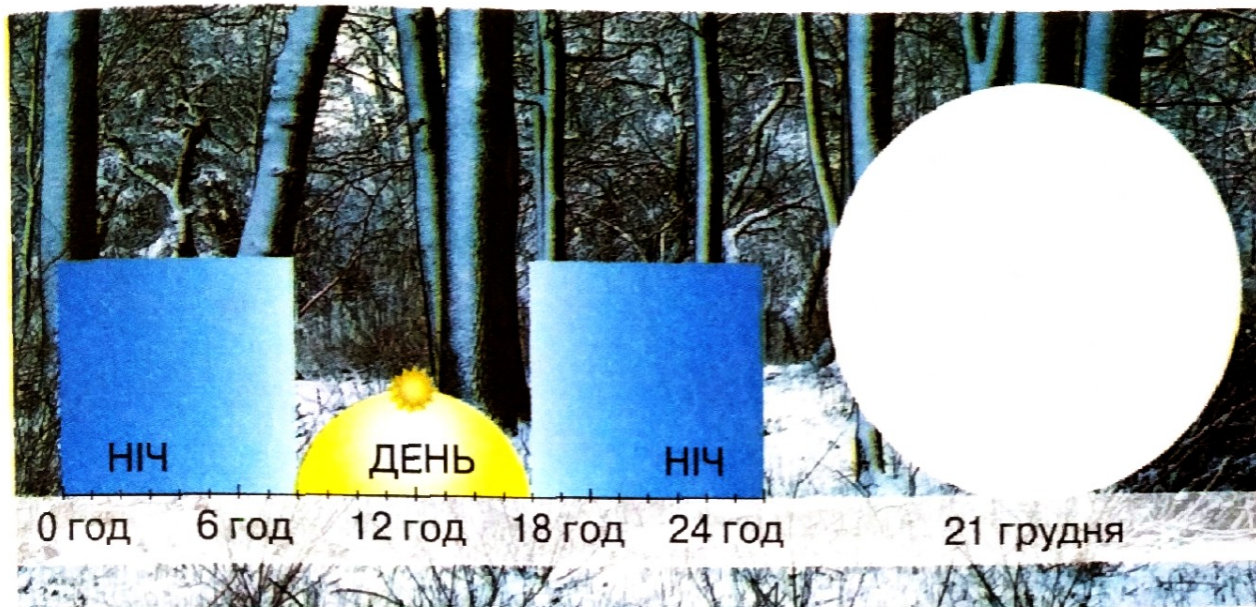

3. Допиши речення.

День зимового сонцестояння — _____
_____ — припадає на _____
_____ грудня. Після дня зимового сонцестояння
тривалість днів починає поступово _____,
а тривалість ночей — _____.

4. Полічи на схемі, скільки триває день 21 грудня. Напиши. Зафарбуй на колі тривалість дня і ночі.

Handwriting practice grid with dashed lines for tracing.

5. Напиши, коли у твій край прийшла зима.

За моїми спостереженнями, справжня зима у 20   році розпочалася з   (число, місяць) тому, що _____

6. Прочитай приказку. Стисло поясни її зміст.
Зимовий деньок як комарів носок.

Handwriting practice grid with dashed lines for tracing.

42. ЯКОЮ БУВАЄ ПОГОДА ВЗИМКУ? (с. 61)

7. Які форми сніжинок тобі доводилося бачити? Познач ✓. Домалюй сніжинки так, щоб їхні форми НЕ повторювалися.

8. Поміркуйте разом із дорослими над визначеннями зимових явищ. З'єднай їх із назвами.

Хуртовина —

зимове явище природи, коли випадає велика кількість снігу.

Ожеледиця, ожеледь —

тонкий шар льоду, що вкриває всі поверхні: землю, дороги, дерева... Утворюється після дощу або відлиги за зниження температури.

Снігопад —

сильний вітер зі снігом, що намітає снігові кучугури. Це явище також називають віхлою, завірюхою, хугою.

РОДИННИЙ ПРОЄКТ «ЯКІ ПТАХИ ПРИЛІТАЮТЬ ДО МОЄЇ ГОДІВНИЧКИ ВЗИМКУ?»

1. Обери й обведи, яку годівничку ти можеш змайструвати разом із дорослими. Яка конструкція тобі сподобалася найбільше? Познач ✓.

2. Перелічи, які матеріали тобі знадобляться для виготовлення годівнички.

3. Запиши, де ти плануєш повісити свою годівничку для птахів.

4. Занотуй.

А Якими кормами ти годуєш птахів?

Handwriting practice grid for question 4A.

Б Яким кормам птахи віддають перевагу?

Handwriting practice grid for question 4B.

**5. З'ясуй, які птахи прилітають до годівнички.
У який час їх буває більше?**

Handwriting practice grid for question 5.

За бажанням додай світлини або свої замальовки.

Large empty rectangular box for drawing or coloring.

**МОЄ ВІДКРИТТЯ:
ЗДОРОВА Й БЕЗПЕЧНА ПОВЕДІНКА ВЗИМКУ**

**43. ЯК ЗМІЦНИТИ СВОЄ ЗДОРОВ'Я ВЗИМКУ?
(с. 63)**

1. Які ознаки обмороження? Обери й зафарбуй кружечки.

- Обморожені ділянки тіла бліді, холодні, втрачають чутливість.
- Обморожені ділянки тіла червоні й особливо чутливі.
- Людину лихоманить, потім настає сильне перезбудження.
- Людину лихоманить, потім настає в'ялість, слабкість і сонливість.

2. На якій світлині діти одягнені НЕ за погодою? Познач ✓.

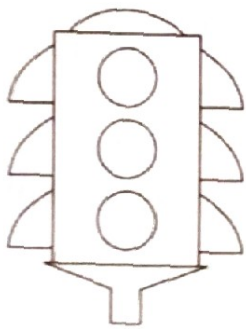

3. Які частини тіла людини, на твою думку, потребують особливого захисту від обмороження? Напиши.

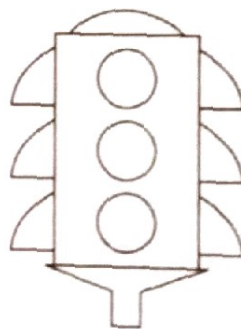
Blank handwriting lines for the answer to question 3.

44. ЯКІ Є ПОМІЧНИКИ НА ДОРОГАХ? (с. 64)

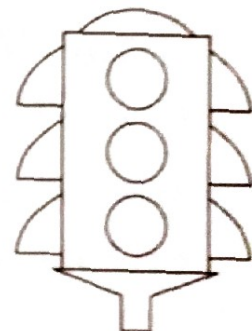
4. «Увімкни» світлофори за сигналами. Зафарбуй.

Стій!

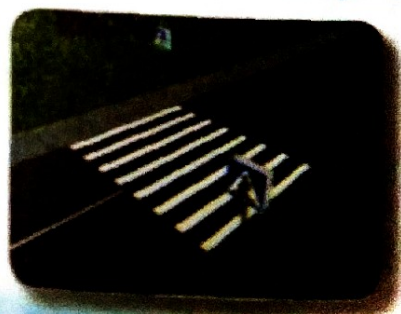
Увага!

Рушай!

5. Відгадай загадку та напиши відповідь.

А я зебра не проста —
без копит і без хвоста,
лиш біленькі смуги маю.
Я лежу, а не гуляю.
Знає кожний пішохід:
я дорожній _____.

6. Упізнай дорожні знаки. З'єднай лініями дорожні знаки з їхніми назвами.

Підземний перехід

Надземний перехід

Рух пішоходів заборонено

Пішохідний перехід

45. ЯК ДБАТИ ПРО БЕЗПЕКУ НА ДОРОГАХ УЗИМКУ? (с. 66)

7. Яку назву має маленький значок або наліпка, що допомагає водієві в темряві швидше побачити пішохода? Познач ✓.

світловідбивач   світлофор   тротуар

8. Склади прислів'я. Зафарбуй хмаринки однаковим кольором.

Коли їдеш
в путь,

той людей смішить.

Дорога —
це не гра,

обережним будь!

Хто спішить —

помилка коштує життя.

**МОЄ ВІДКРИТТЯ:
ЗИМОВІ СВЯТА**

46. НА ЯКІ СВЯТА ЧЕКАЮТЬ УЗИМКУ? (с. 67)

 1. Які свята дарує зима? Напиши.

Handwriting practice grid with four rows. Each row consists of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with vertical lines forming columns.

 2. Які зимові розваги тобі до вподоби? Намалюй або напиши.

Large empty rectangular box for drawing or writing.

Handwriting practice grid with four rows. Each row consists of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line, with vertical lines forming columns.

47. ЯК СВЯТКУЮТЬ РІЗДВО ХРИСТОВЕ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ? (с. 68)

3. Коли святкують Різдво в Україні? Обери й обведи.

У ніч проти

25 грудня

1 січня

7 січня

4. Яка твоя улюблена різдвяна колядка? Напиши її назву або перший рядок.

---

5. Розфарбуй різдвяний вінок. Напиши привітання своїм рідним.

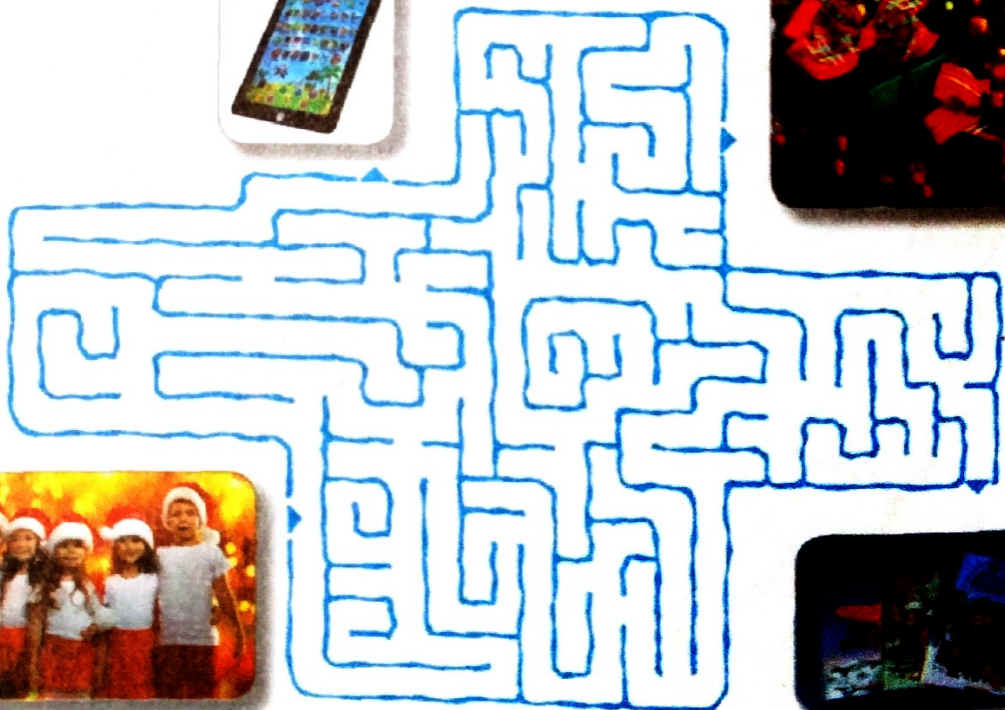
ЛЮДИНА І ПРИРОДА ВЗИМКУ

6. Разом із дорослими склади новорічне меню.

Handwriting practice grid with blue lines and dashed midlines.

7. Пройди новорічний лабіринт. Якщо не секрет, на який подарунок чекаєш саме ти? Розкажи.

48. ЯК ЗБЕРЕГТИ ЯЛИНЦІ ЖИТТЯ? (с. 68)

 8. Розпізнай хвойні рослини. Підпиши їхні назви.

Three sets of handwriting lines (dashed top and bottom lines, solid middle line) for labeling the images.

 9. Намалюй плакат, щоб закликати всіх ставитися до зелених красунь із бережливістю і співчуттям.

A large empty rectangular box for drawing a poster.

Заповнуй зимовий календар!

Спостерігай за погодою й неживою природою.

Дати проведення спостережень	ГРУДЕНЬ							СІЧЕНЬ							ЛЮТИЙ							

ПОГОДА НЕЖИВА ПРИРОДА

Температура повітря в градусах																		
Стан неба – хмарність	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
Опади																		
Вітер																		
Довжина тіні від гномона в сантиметрах																		
Природні явища, які тобі запам'яталися																		

ЖИВА ПРИРОДА

<p>Стан рослин</p> 	<table border="1"> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>																																																																													<table border="1"> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>																																																																												
<p>Стан тварин</p> 	<table border="1"> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>																																																																													<table border="1"> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>																																																																												

Обери для зимових місяців найголовніші символи. Напиши чи намалюй, або добери малюнок, світлину.

Місяці	Грудень	Січень	Лютий
Рослина			
Тварина			
Найважливіші події у твоєму житті			
Найважливіші події у суспільному житті, свята			

Наприклад: тварина грудня — олень.

ЛЮДИНА В СУСПІЛЬСТВІ

Тиждень 1. Я — людина розумна!.....	3
Тиждень 2. Як жити у злагоді?	5
Тиждень 3. Ми — громадяни України.....	9
Тиждень 4. Дорога до рідного краю.....	11
Застосовуємо знання щодня	13
Родинний проєкт «Коли я почуваюся щасливо і безпечно?».....	7

ЛЮДИНА І ПРИРОДА ВОСЕНИ

Тиждень 5. Спостереження за явищами природи.....	14
Урок-екскурсія. Які зміни відбуваються в природі та житті людей восени?	15
Тиждень 6. Прикмети осені	22
Тиждень 7. Погода восени	25
Тиждень 8. Рослини восени	27
Тиждень 9. Тварини восени.....	31
Тиждень 10. Праця й відпочинок людей восени.....	35
Тиждень 11. Здорова й безпечна поведінка восени на природі	37
Тиждень 12. Охорона природи восени	41
Застосовуємо знання щодня	43
Календар спостережень: ОСІНЬ	17
Родинний проєкт «Які птахи прилітають до моєї годівнички взимку?»	51

ЛЮДИНА І ПРИРОДА ВЗИМКУ

Тиждень 13. Рік. Доба. Зимові місяці.....	44
Тиждень 14. Вплив Сонця на природу взимку	
Урок-екскурсія. Як спостерігати за природою і життям людей узимку?.....	48
Тиждень 15. Здорова й безпечна поведінка взимку.....	53
Тиждень 16. Зимові свята	56
Календар спостережень: ЗИМА.....	60

ПЕРЕВІРЯЄМО СЕБЕ

Загадки. С. 11 — № 1: карта. С. 28 — № 3: ясен. С. 29 — № 6: кульбаба. С. 39 — № 4: равлик, вовк, кабан. С. 54 — № 5: перехід. Кросворди. С. 13. Ключове слово — **громада**.
 1. Гетьман. 2. Право. 3. Повага. 4. Символ. 5. Характер.
 6. Людина. 7. Постава. С. 43. Ключове слово — **листопад**. 1. Плід.
 2. Гриби. 3. Сонце. 4. Жовтень. 5. Дощ. 6. Погода. 7. Хмари. 8. Лід.